

Το σημερινό τεύχος της Ουτοπίας είναι αφιερωμένο στον Γερμανό φιλόσοφο Ερνστ Μπλοχ. Παλαιότερα τεύχη του περιοδικού είχαν αφιερωθεί στον Μπένγιαμιν και στον Λούκατς, άλλους «αποσυνάγωγους» του επίσημου, «κανονικοποιημένου» μαρξισμού. Και το τεύχος Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου θα είναι αφιερωμένο σε έναν άλλο μεγάλο, κυριολεκτικά αποσυνάγωγο: στον Μπαρούχ Σπινόζα (1632-1677). Γιατί αυτή η προτίμηση στους «αποσυνάγωγους» των επίσημων ιδεολογιών; Η Ουτοπία είναι και θα είναι με το μέρος των «ηττημένων της ιστορίας». Μ' αυτούς που αγωνίστηκαν υπέρ της ελευθερίας, του ορθού λόγου και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ο Σπινόζα ήταν ένας απ' αυτούς. Και οι τρεις σύγχρονοι φιλόσοφοι στους οποίους αναφερόμαστε είχαν λιγότερο ή περισσότερο καταδικαστεί στην αφάνεια, όπως εξάλλου και ο Γκράμσι, η Ρόζα Λούξεμπουργκ και ο Τρότσκι, και πλήθος άλλων λιγότερο γνωστών στοχαστών και αγωνιστών.

Η θρησκευτική ιδεολογία δεν ανέχεται, εξ ορισμού, δεύτερη αλήθεια. Ο αφορισμός του Σπινόζα ήταν λοιπόν αναπόφευκτος, δοθέντος ότι η πανθεϊστική φιλοσοφία του υπονόμει το κυρίαρχο δόγμα. Ο μαρξισμός, αντίθετα, και εξ ορισμού είναι μια κριτική και επαναστατική κοσμοαντίληψη. Δέχεται συνεπώς (ή πρέπει να δέχεται) τις διαφορές και τις αντιθέσεις και τις αξιοποιεί ως δημιουργική δύναμη για την υπέρβαση των δικών του αδυναμιών και σφαλμάτων.

Διαφορές και αντιθέσεις στα πλαίσια του μαρξισμού; Για τη δογματική σκέψη (τη συνήθως απελή και ανεπαρκή) αυτό θα ήταν αδιανόητο. Αλλά ο μαρξισμός δεν είναι μια ολοκληρωμένη, κλειστή θεωρία της φύσης και της κοινωνίας. Είναι μια θεωρία ανοιχτή, σε ανάπτυξη, που παρακολουθεί και αξιοποιεί την κίνηση της κοινωνικής πραγματικότητας και την ανάπτυξη των επισημών. Η μαρξιστική θεωρία είναι, συνεπώς, από τη φύση της αντιδογματική. Κριτής του εαυτού της, αναζητεί τα κενά, τα σφάλματα, τις αποκλίσεις. Συνιστά συνεπώς ένα αυτοδιορθωνόμενο θεωρητικό όλον. Δεν είναι τυχαίο ότι ο μαρξισμός επεξεργάστηκε, ενάντια στις δογματικές-θεωρησιακές φιλοσοφίες, μια θεωρία του λάθους στην επαναστατική διαδικασία (και γενικότερα).

Ο μαρξισμός δεν αναπτύχθηκε σε ένα ήρεμο περιβάλλον. Θεωρία για τον επαναστατικό μετασχηματισμό της πραγματικότητας, συγκρούστηκε και συγκρούεται με τα ρεύματα της κυρίαρχης, αστικής ιδεολογίας. Ταυτόχρονα βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με ιδέες που του είναι ξένες και υφίσταται την επιρροή τους. Γενικότερα, η φυσική και προπαντός η κοινωνική πραγματικότητα δεν είναι άμεσα διαφανής στην ορθολογική σκέψη. Ο μαρξισμός οφείλει να διαλύσει τα σύννεφα της αστικής ιδεολογίας, να «αποκρυπτογραφήσει» ιερογλυφικά που αποκρύπτουν την ουσία της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας και να φωτίσει τους δρόμους για τον επαναστατικό μετασχηματισμό της. Εργο τιτάνιο, στη διάρκεια του οποίου είναι αναπόφευκτα τα σφάλματα, οι αποκλίσεις και οι επιρροές της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Η μαρξιστική θεωρία δεν μπόρεσε πάντα να δει κριτικά τον εαυτό της. Να υπερβεί δημιουργικά τις αναπόφευκτες αντιθέσεις και τα σφάλματα. Κι αυτό, επειδή η ιστορική πορεία του μαρξισμού τα τελευταία ογδόντα χρόνια συνδέθηκε αναπόφευκτα με τις περιπέτειες και τις τραγωδίες του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος. Οι φοβερές συνθήκες στις οποίες επιχειρήθηκε η οικοδόμηση των πρώτων σοσιαλιστικών κοινωνιών είχαν ως συνέπεια την απονέκρωση της εργατικής δημοκρατίας, την αυτονόμηση του κόμματος και του κράτους από την κοινωνία, και τη μετατροπή του μαρξισμού σε απολογητική ιδεολογία. Η κριτική-επαναστατική λειτουργία της θε-

ωρίας ατόνησε. Ο «κανονικοποιημένος» μαρξισμός δεν ανεχόταν πλέον τη διαφορά, την αντίθεση, την αναζήτηση πέρα από τα θεσμοθετημένα όρια. Ένα νέο Index συγκροτήθηκε στο όνομα της επανάστασης, στο οποίο καταχωρήθηκαν όσοι δεν δέχονταν τις τελικές αλήθειες του επίσημου δόγματος. Ο Μπλοχ είναι ένας από τους «αποσυνάγωγους» για το άθεο σύγχρονο ιερατείο.

Αλλά οι «ετερόδοξοι» είχαν πάντοτε δίκιο; Προφανώς όχι. Και έργο μας σήμερα δεν είναι να εξιδανικεύσουμε τους «ετερόδοξους». Να αποκρίνουμε τις αδυναμίες και τα λάθη των αντιλήψεών τους. Η ανάγκη να ξαναφέρουμε στη δημοσιότητα το έργο τους είναι μέρος της όλης διαδικασίας ανάκτησης του επιστημονικού κεκτημένου του μαρξισμού και ανάπτυξης της θεωρίας σε αντιστοιχία με τις νέες κοινωνικές πραγματικότητες.

Ο Ερνστ Μπλοχ ήταν ένας από τους ετερόδοξους που έδωσε μια νέα, ρομαντική πνοή στον αποστεωμένο, θετικίζοντα μαρξισμό, μια ουτοπική, ανθρωποκεντρική διάσταση. Ενώπιον στην τεχνοκρατική ιδεολογία της «προόδου», «Η αρχή της Ελπίδας» ανοίγει ένα νέο ορίζοντα στο σημερινό βάρβαρο κόσμο.

Στο σημερινό αφιέρωμα επιχειρήσαμε να φωτίσουμε ορισμένες έστω όψεις του έργου του Μπλοχ. Αλλά φυσικά δεν τελειώνουμε μ' αυτό το έργο, όπως δεν τελειώσαμε με τον Γκράμσι, τον Μπένγιαμιν, του Λούκατς. Και όπως πάντα το τεύχος ολοκληρώνεται με επίκαιρα σχόλια, την Κίνηση Ιδεών και το Χρονικό του Βιβλίου.

Το σημερινό τεύχος εικονογραφείται με έργα εξπρεσιονιστών, κυρίως της κίνησης του Γαλάζιου Καβαλάρη, επιλεγμένα από τη Μαρία Κοκκίνου.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΝΙΑΙΑ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΚΥΠΡΟ

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (15 Απριλίου), δεν έχει οριστικοποιηθεί και εκφραστεί η απάντηση του κυπριακού λαού στο Σχέδιο Ανάν. Εντούτοις τα βασικά σημεία του Σχεδίου είναι ήδη σαφή, ώστε να είναι δυνατή η διατύπωση γνώμης για το μέλλον της Κύπρου, που θα καθοριστεί από την αποδοχή ή την απόρριψη του Σχεδίου.

Συγκεκριμένα:

- Το διχτομικό Σχέδιο Ανάν είναι αντίθετο με τα κατά καιρούς ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας.
- Νομιμοποιεί την τουρκική επιδρομή και την κατοχή μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας.
- Προβλέπει τη δημιουργία δύο, ουσιαστικά ανεξάρτητων «συνιστώσων Κρατών», δηλαδή ενός υβριδίου το οποίο, εκτός του ότι δεν θα είναι λειτουργικό, οριστικοποιεί την ντε φάκτο διχοτόμηση, δηλαδή την κατάργηση ενός κράτους, μέλους του ΟΗΕ.
- Με την ουσιαστική διχοτόμηση της Κύπρου, το Σχέδιο Ανάν διευκολύνει τα στρατηγικά σχέδια των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή.
- Κατά συνέπεια: η μόνη απάντηση, η σύμφωνη με τα συμφέροντα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων είναι το ΟΧΙ.
- Η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν καθιστά δυνατή την επαναδιαπραγμάτευση, με βάση τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και με στόχο την ενιαία, ανεξάρτητη και αποστρατιωτικοποιημένη Κύπρο.

Ευτύχης Μπιτσάκης